

Muisteltua, muistettua, muistiin merkittyä

Mitä minulle on tapahtunut niinä aikoina, joista itselleni ei ole jäänyt selvää mielikuvaa.

Nyt ehti jo joku luulla, että aion puhua tilanteista, joista kansanomaisesti ennen sanottiin, että "vilimi katkesi", nykyisin ja nykyhengessä, että "vintti pimeni". Ei sinne päinkään. Lukuunottamatta niitä, jotka tuon tapaista ovat kokeneet, niin että ovat joutuneet kysymään juomaveikoiltaan tyyliin "oliko minulla hauska ilta eilen", ensimmäinen kysymyksen koskee kaikkia ihmisiä. Ihminen unohtaa, koko ajan hän unohtaa — onneksi, vaikka opettajat ja

muut esimiehet sitten moittivatkin meitä unohtamisesta.

Mihin joutuisimmekaan, jos emme unohtaisi. Mutta moni lukijoista on varmaan kokenut saman kuin minäkin: oma menynyt elämä, joku kausi, johonkin elämänvaiheeseen liittyvä joku määrätty tapahtuma alkaa kiinnostaa. Muisti ei kuitenkaan ota. Olemme eläneet kiihkeästi, elämme kiihkeästi jatkuvasti, ihmisiä, asioita, sattumuksia tulee, menee, uudet asiat — milloin hauskat, milloin surkeat — vievät aikamme, kiinnittävät huomionsi, vaativat kaiken mielenkiintomme. Yhtäkkiä sitten rupeaa miettimään, minkä-

laista elämä oli esimerkiksi I maailmansodan aikana. Siltäkin ajalta on jotain muistoja, vaikka pieniä ja pahaisia oltiinkin. Joku tapahtuma oli niin järkyttävä, että sen kuva syöpyi lapsen tajuntaan (vaiko alitajuntaan?) lähtemättömästi. Niin paljon kuin tuosta kaikesta siten myöhemmin onkin luettu, kuultukin, se ei riitä, ei synny kokonaiskuvaa esimerkiksi minun ja minun pienen piirini, kotiväkeni, kotitaloni asemasta tuon tai tämän tapahtumasarjan ajankohtana. Helmikuun ensimmäiset päivät 1918. Ihmiset olivat vauvoja, salaperäisiä, huolestuneita. Oli pimeää. Paloi, paukkui.

Vaistomasti luen kaiken silmiin sattuvan, mikä kuvaa tuota aikaa, jonka tietysti moni muu muistaa kirjoitta, kirjoittuista. Mutta ei vain muodostu kuvaa. Yhtäkkiä sattuu sitten käteeni kirja, jonka luulen tuntevani, mutta kun selailen, huomaan, että lukematta on. Siinä paikassa luen sen. Kirjan on kirjoittanut Ilmari Kianto

ja kanteen on painettu sanat Elämän ja kuoleman kentältä. Alaotsikoksi on merkitty: Sotarunoilija Aarni Suursalon vaikeutelmia vapaussodasta. "Suursalo" aloitti sotansa Oulusta, ja hänen kirjeen — pitäisiköhän sanoa: hirtehsen kirjeen! — kuvauksensa avulla näen yhtäkkiä asioita ja tapahtumia, jotka olen vain vaistonnut. Se on kuin peili tuonnoisen Oulun kuvan edessä, yhdeltä puolen ainakin.

Samalla tavalla pääsin käyttämään ikäänkuin aikakonetta (vai mitä ne ovat sarjakuvien avaruussankarien ihmeelliset laitteet), lyhkäsin etäisyyskin tosin vain, kun löysin velimiehen taskualmanakan, jossa oli sarja merkintöjä erään kesäkauden tapahtumista, minulle aikanaan hyvin tärkeistä. Matkustin sinä kesänä Oulusta Suomussalmelle. Siinä oli seikkailua nokko senikäiselle: isvossikalla Kurkelanrantaan. Jokilaivalla Muhokselle. Kievarikyödisä Vaalaan. Yöpyminen kievarissa ja herääminen keskellä valossa kylpevää Oulujärveä. Mentiin laivalla Kajaaniin. Kievarikyödisä ulos Kajaanin tulleista. Kuuma kesäpäivä. Suuri

(Jatk siv 1)

autius. Suuri hiljaisuus. Iankaikkinen odotus — jossain ta lossa. Automobiili — bülli erämaassa, suuri kuorma-autonrumilus, ja me siihen. Jauholaasti, inhoittava bensiinin käry, keskikesän kuumuus ja karpäsiä, mutta jännitys koettele muksia suurempi. Vaaroja ylös, vaaroja alas, tunti tunnin jälkeen. Pyssäys. Vilvoittava venematka, viekoitteleva salaperäinen vastaranta, Teräväniemi, kuin satujen saari. Jne.

Tämän kaiken muistan, mutta en paljoakaan enempää. Sitten yhtäkkiä huomaan lukevani sivussaolleen samoja menemisiä, tuomisia ja olemisia kuvaavia huomioita, autenttisia, välittömästi tapahtumisten jälkeen kirjoitettuja. Katselen kohdalleni sattunutta ikäänkuin sivusta.

Jäljensin näille palstoille muutamia viikkoja sitten erään keran nuoren ihmisen päiväkirjamerkintöjä 25 vuoden takaisista tapahtumista. Niinkuin kai totesin, olin muiden mukana unohtanut hyvin paljon senaikaisista, niin järkyttäviä kuin kokemukset olivatkin. Koska itsekin olin elänyt samoissa tunnelmissa, olivat nuo merkinnät ikäänkuin sivusta tullut valokii la olleeseen, joka nyt alkoi elää toisella tavalla — ja alkaa.

24/10 — — — Tilanne pitkistyy — — — Dante näyttää olleen todellinen "sielun sivistys" — ylimyshenki sanan vars. merkityksessä. Henkilökohtainen kelvollisuus — "virtu, valore" — on hänestä sekä perityn että saavutetun aatelisuuden alku. Dantesta on suuri erehdys kutsua aatelmieheksi sitä, jolla on kelpo isä taikka isoisa, mutta joka ei itse merkitse mitään.

26/10 — illalla Maan Turvan maanpuolustusjuhlan jälkeen (res.perheit. avustamiseksi) —

Kirkas auringonpaiste ja kirkas kuutamo, tyven aamusta iltaan! — Helasen vakavat sanat, Kiven vertauskuvallinen "Yö ja päivä", Finlandian mahtavat sävelet, Erkon äärettömän asiallinen, selväpiirteinen ja rauhoittava puhe — Suomen vankkumaton sana oikeudesta — puolueettomuuteen, Maamme ja Presidentin Eläköön Isänmaalle!

Näyttää siltä, että nuo kohalohetket, koko tunnelma heijastuu kirjoittajan lukemisissakin. Sieltäkin, kirjallisuudesta tuntuu löytyneen sellaista, mikä ehkä tavallisen arjen paineessa oli jäänyt huomiota vaille. Sana ja sävel tuntuvat myös puhutelleen ihmisiä toisella tavalla kuin hyvinä päivinä.

31/10 illalla. — Äsken ulkovea avatessani vihelsi juuri juna, joka lähti kiidättämään Suomen valtuutettuja kolmatta kertaa Moskovaan. Se vihellys kuulosti korvissani iloiselta ja kuin lupailevalta. —

— — — Ja sen vastauksen takana, joka nyt annetaan Neuvostoliiton todennäköisesti arkaluontoiseen esitykseen, on koko Suomen kansa, sillä olihan meidän itsekin valitsema kansaneduskunta 100 %:sti yksimielinen päätöksessään. — — — Saamme kohta hengittää vapaammin, ja kuinka sitä jo kaipaammekaan. — — —

1/11 Kohtalokasko kuunvaihe! Istuin sk:n toimistossa klo 10 ja olin istunut rauhassa jo klo 7:stä kirjoitellen kirjettä — — — kun — — — sain kuulla, mitä sanomalehdet sisälsivät. Ne hätkähdyttivät totisesti — — — Molotov uhkasi Suomea pahoin, varoitti suoraan "niskuroimasta" auttajaansa vastaan. Mutta — sanat eivät vielä ole hyökkäystä — minä yhä uskon rauhaan...

— — — Saas' nähdä kumpi kahdesta muistiin merkittämstäni lauseesta muutama päivän perästä on soveliaampi: "Miehen tulee tehdä enemmän yhteiskunnan hyväksi kuin kirjoittaa runoja", sanoo Byron, (;) "Kauneus on totuutta, totuus kauneutta. — siinä on kaikki, mitä tunnemme maan päällä, ja kaikki, mitä meidän tarvitsee tuntea", sanoo Keats!

3/11 illalla. — Vieläkään emme tiedä mitään uutta, — valtuutettumme ovat paraikaa Kremlessä! Jos tänä yönä puhelin soi voi se olla paha merkki!

Toivosta masennukseen, masennuksesta toivoon: epä tietoisuus kietoi meidät kuin mereltä nousut sumu. Odotusta. Kun nukuttiin, nukuttiin kuin puoluinta. Jokainen yö saattoi olla viimeinen siinä vuoteessa ja asunnossa.

Koko ajan piti toivoa parasta ja valmistautua pahimpaan. Mitähän mahtaisiin muistaa, jos tämän-ikäisenä olisin tuon kaiken kokenut...

13/11 — — — Toivotaan, toivotaan, kyllähän sitä aina muuta kestää, kun ei vain soita käy yli maan, vaikka monen moni joutuu kyllä tiukalle — kunpa kaikki (,) keillä liikenee (,) nyt vain auttaisivat.

(Ilmeisesti 24—25/11) — Pitkästä aikaa taas ja sinä aikana onkin paljon tapahtunut. Koko kaupungin elämä on muuttunut sitten viime näkemän — — — Helsinki on alkanut elää huolimatta siitä, että maailmanpoliittinen tilanne on ennallaan — — — ja Suomen vartijaväki seisoo yhä rajalla! Mutta pyörii se sittenkin, sanoi — — — Optimistinen Suomen kansa käy arkiaskareihin.

sa vakaana ja päättäväisenä — — — Tällä hetkellä ei meillä ole mitään hätää, kaikki riippuu suurten intresseistä ja edesottamuksista!

Vaivaan aivojani, muistelen. Jostain syystä kaikki jollain tavalla muuttui, ja aloimme elää normaalia elämää. Muistankin, että saatuani jotain pientä tilapäistä työtä pääasiassa ruokapalkalla ryhdyin lukemaan, opiskelija kun olin. Sinä syksynä oli monen muunkin varmasti vaikea keskittyä tehtäväänsä, aloitettiin, lopetettiin, taas aloitettiin... Niin aivan. Muistan käyneeni käsiksi paksuihin kirjapainkoihin. Olikohan tapahtunut jotain tai lupailtu jotain (senhän mahtaisi saada selville tuonaikaisten sanomalehtien etusivuiltakin), vai minäkö yksin, nyt täysin vatsoin, elin toivossa. Muistan kyllä, että vuokra-asunnosta oli pitänyt luopua, mutta hyvät sukulaiset olivat armahtaneet, olin päässyt kentälle komennetun kotiin mörönsyötiksi. No, mörköjä tuntui siinä syksynä tosiaan olevan, vaikka sitten myöhemmin olen kuullut sanottavan, "ettei mörköjä ole olemattakaan..."

Jotain oli mahtanut tapahtua, siihen viittaa tuo päiväkirjamerkintäkin. Helsinki hengitti taas, mutta kuinka kauan...

Tyyntä myrskyn edellä... Sitä se oli! Tekee mielen jälleen sanoa: on hyvä muistella vähemmän hyviä ja hauskoja asioita, kun tuntuu vaikealta kestää, kun unohtuu, että tämä kaikki on sitä, mitä kerran kaivattiin.

Panu